

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/191679,General-Monter-autor-muzyki-do-Marszu-Mokotowa-i-zolnierka-batalionu-Zoska-w-kat.html>
28.02.2026, 21:06

Generał „Monter”, autor muzyki do „Marszu Mokotowa” i żołnierka batalionu „Zośka” w katalogach Biura Lustracyjnego IPN

W uzupełnionym katalogu osób inwigilowanych przez organy represji PRL znalazły się wpisy dotyczące bohaterów Powstania Warszawskiego. Zapraszamy Państwa do zapoznania się z ich krótkimi biogramami.

02.10.2023

Antoni Chruściel (1895-1960) ps. „Monter” – generał brygady WP, komendant okręgu warszawskiego ZWZ i AK w latach 1941-1944. Odznaczony Orderem Virtuti Militari i kilkakrotnie Krzyżem Walecznych.

{GALERIA:918852}

Przed wybuchem I wojny światowej A. Chruściel działał w ruchu skautowym na terenie Jarosławia. Latem 1914 r. tuż po wybuchu wojny zgłosił się do Legionu Wschodniego. Po jego rozwiązaniu został wcielony do armii austro-węgierskiej i skierowany do szkoły podoficerskiej. W latach 1915-1918 był dowódcą plutonu a następnie kompanii w austriackim 90 pułku piechoty. Wraz z tą jednostką uczestniczył w walkach na Ukrainie. Pod koniec 1918 r. wstąpił do Wojska Polskiego. Jako dowódca kompanii 14 pp brał udział w walkach z Ukraińcami, a następnie w wojnie polsko- bolszewickiej.

W kolejnych latach pełnił funkcje dowódcze we Lwowie i Stryju. W 1931 r. ukończył Wyższą Szkołę Wojenną w Warszawie, następnie objął funkcję wykładowcy w Centrum Wyszkożenia Piechoty w Rembertowie, a potem wykładowcy taktyki w Wyższej Szkole Wojennej. W 1937 r. objął stanowisko dowódcy 40 pp we Lwowie, a następnie 82 pp w Brześciu nad Bugiem. Z jednostką tą wziął udział w kampanii wrześniowej 1939 r., żołnierze jego pułku toczyli ciężkie walki pod Szczercowem i nad rzeką Widawką. Następnie po wycofaniu w kierunku Modlina, podpułkownik A. Chruściel wraz ze swoimi żołnierzami brał udział w obronie twierdzy modlińskiej. Po kapitulacji na krótko wzięty do niewoli. Pod koniec października 1939 r. powrócił do Warszawy i włączył się do działalności konspiracyjnej w ZWZ. Od maja 1941 r. został mianowany Komendantem Okręgu Warszawskiego ZWZ, a od 1942 r. Okręgu Warszawskiego AK.

Należał do gorących zwolenników wybuchu Powstania Warszawskiego. W dniu 31 lipca 1944 r. na podstawie otrzymanej od płk A. Chruściela informacji o natarciu sowieckim na Pragę, Komendant Główny AK gen. Tadeusz Bór-Komorowski podjął decyzję o rozpoczęciu nazajutrz walk powstańczych w stolicy.

Podczas powstania płk Chruściel był nominalnym dowódcą całości sił walczących w Warszawie. We wrześniu 1944 r. rozkazem Naczelnego Wodza został mianowany generałem brygady. Pod koniec września 1944 r. po reorganizacji sił powstańczych został mianowany dowódcą Warszawskiego Korpusu AK. Po upadku powstania przebywał w obozie jenieckim koło Lipska, gdzie w maju 1945 r. uwolniły go oddziały amerykańskie.

Po zakończeniu działań wojennych wyjechał do Londynu, gdzie objął stanowisko zastępcy Szefa Sztabu Głównego Polskich Sił Zbrojnych, a następnie Inspektora Komisji Likwidacyjnej. Po demobilizacji PSZ na Zachodzie generał pozostał na emigracji.

Antoni Chruściel już od 1945 r. znalazł się na celowniku komunistycznych władz Polski Ludowej oraz w zainteresowaniu komunistycznego aparatu bezpieczeństwa. W dniu 26 czerwca 1946 r. decyzją komunistycznego rządu wraz z grupą generałów został pozbawiony obywatelstwa polskiego, uchwałę potajemnie wycofano w 1971 r., lecz dopiero w marcu 1989 r. rząd PRL faktycznie uchylił tę decyzję.

Również komunistyczne służby starały się inwigilować działalność gen. Chruściela na emigracji. Funkcjonariusze MBP zbierali od 1946 r. wszelkie informacje na temat działalności „Montera” w konspiracji jak i po zakończonej wojnie. Informacje te uzyskiwano zarówno podczas przesłuchań aresztowanych żołnierzy i dowódców AK, poszukiwano również wszelkich danych o jego rodzinie w kraju. W 1948 r. komunistyczny wywiad ustalił, że generał przebywa w Londynie, gdzie miał prowadzić przedsiębiorstwo tapicerskie, agent poinformował również że „Monter” jest zaangażowany działalność „emigracyjnego sztabu generalnego” oraz współpracuje „ściśle z delegaturą WiN w Londynie”. W kolejnych latach informowano, że A. Chruściel wycofał się ze wszelkiej działalności politycznej i wyjechał z rodziną do Waszyngtonu. Jak wynika również z materiałów, generał tuż przed śmiercią podjął starania o powrót do kraju. Władze PRL wstępnie wyraziły na to zgodę, planując wykorzystać to propagandowo. Z uwagi na śmierć generała Chruściela 30 listopada 1960 r. nie doszło do sfinalizowania jego powrotu do kraju.

Prochy generała sprowadzono do Polski w 2004 r. i pochowano na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach.

<https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/682471>

Jan Krzysztof Markowski (1913-1980) – kompozytor i pianista.

Narodowe Archiwum Cyfrowe

Jan Krzysztof Markowski, fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe

Karierę muzyczną rozpoczął podczas studiów politechnicznych w Warszawie. Komponował wówczas piosenki, które były wykonywane w kawiarniach warszawskich, ponadto kierował muzycznym teatrem studenckim „Chór Piór”. Dość szybko stał się cenionym twórcą i kompozytorem, tworzącym muzykę filmową i teatralną, oraz współpracownikiem wielu wydawnictw muzycznych.

Jako oficer rezerwy walczył w kampanii wrześniowej 1939 r., a następnie zaangażował się w działalność konspiracyjną w Armii Krajowej (ps. „Jerzy Molicki”). Równocześnie za zgodą władz podziemnych tworzył muzykę do komedii wystawianych w jawnych teatrach okupacyjnych. Podczas Powstania Warszawskiego dowodził 2 kompanią pułku „Baszta” biorąc udział w walkach na Mokotowie. Piosenki, które stworzył w tamtym czasie m.in. „Marsz Mokotowa” czy „Sanitariuszka Małgorzata” należały do najpopularniejszych utworów śpiewanych na wszystkich barykadach powstańczej Warszawy.

Po zakończeniu walk powstańczych dostał się do niewoli niemieckiej (oflag Murnau), następnie po kapitulacji Niemiec w maju 1945 r. wyjechał do Włoch, gdzie wstąpił do II Korpusu Polskiego, a następnie wyjechał do Wielkiej Brytanii, gdzie w Londynie współtworzył teatrzyk Niebieski Balonik. Od 1952 r. współpracował z Radiem Wolna Europa, gdzie współtworzył wraz z W. Budzyńskim cykliczną audycję „Podwieczorek przy mikrofonie”. Tworzył również muzykę do słuchowisk radiowych, ilustracji teatralnych a także kolejne piosenki.

Jego powojenna aktywność nie umknęła uwagi służb specjalnych PRL-u, które śledziły działalność RWE od początku istnienia rozgłośni. Pierwsze informacje na temat J. Markowskiego UB zdobyła już na początku lat 50-tych podczas rozpracowywania Wiktora Budzyńskiego, bliskiego współpracownika J. Markowskiego z audycji „Podwieczorek przy mikrofonie”. W rozpracowaniu krypt. „Lwówianin” dotyczącym W. Budzyńskiego, znajduje się charakterystyka z kwietnia 1953 r. dotycząca J. Markowskiego. Kolejne informacje na temat działalności kompozytora pozyskał Departament I MSW w latach 60-tych i 70-tych XX w. W sporządzanych wówczas materiałach funkcjonariusze SB wskazują nie tylko wojenny życiorys J. Markowskiego, ale również analizują jego pozycję w rozgłośni, cechy osobowościowe i rodzinę.

Kompozytor zmarł 2.04.1980 r. w Monachium.

<https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/674687>

Anna Sarzyńska-Rewska (znana również jako Hanna Rewska) (1915-1970) – żołnierz AK, działaczka opozycyjna w PRL.

{GALERIA:918849}

Urodziła się w Kijowie, do Polski przybyła wraz z rodziną w 1923 r. W 1937 r. ukończyła Wydział Filozoficzny UJ w Krakowie, a następnie pracowała jako nauczycielka w Łucku.

Po ataku Niemców i Sowietów na Polskę we wrześniu 1939 r. powróciła do Warszawy, gdzie włączyła się w działalność konspiracyjną. Od 1941 r. była żołnierzem ZWZ. Wiosną 1943 r. została przydzielona do kobiecego oddziału dywersyjnego AK o kryptonimie „Dysk”. Jesienią 1943 r. została przydzielona do Warszawskich Grup Szturmowych. Uczestniczyła w rozpoznaniu, planowaniu i realizacji kilkunastu akcji likwidacyjnych przeciw funkcjonariuszom Gestapo i polskim konfidentom. Brała udział między innymi w przeprowadzonym 1 lutego 1944 r. zamachu

na Franza Kutscherę - dowódcę SS i Policji w Warszawie. Podczas Powstania Warszawskiego walczyła w szeregach Batalionu „Zośka”. Za bohaterstwo podczas walk powstańczych dwukrotnie odznaczono ją Krzyżem Walecznych. Po upadku powstania uciekła z niemieckiej niewoli, ukrywając się w okolicach Warszawy.

Po zakończeniu wojny mieszkała i pracowała w Olsztynie i Kartuzach. W 1952 r. powróciła do Warszawy i rozpoczęła pracę w przedsiębiorstwie geodezyjnym „GEOPROJEKT”.

W 1956 r. funkcjonariusze UB wszczęli inwigilację A. Rewskiej, ponieważ w toku inwigilacji korespondencji ujawniono, że nawiązała ona „kontakt listowny” ze środowiskiem paryskiej „Kultury”. Przez kolejne miesiące w ramach rozpracowania „Geolog”, kontrolowano jej korespondencję i ustalono, że otrzymywała ona zlecenia z Francji, w których proszono ją o zakup różnych książek w kraju, oraz informacje na temat polskiego środowiska literackiego. Równocześnie prowadząc jej obserwację ustalono, że A. Rewska spotykała się z dyplomatami ambasady francuskiej w Warszawie, a także uczestniczyła w rozprowadzaniu literatury bezdebitowej, oraz „aktywnie podburzała zgromadzonych” podczas protestów studenckich po zamknięciu tygodnika „Po prostu” w październiku 1957 r. W dniu 30 stycznia 1958 r. Anna Sarzyńska- Rewska została zatrzymana przez funkcjonariuszy SB, którzy w trakcie śledztwa oskarżyli ją o „działalność szpiegowską” oraz kolportaż ulotek otrzymanych z Francji. W dniu 4 lipca 1958 r. Sąd Wojewódzki w Warszawie skazał A. Sarzyńską-Rewską na 3 lata więzienia. W wyniku wniesionej apelacji karę zmniejszono do 18 miesięcy, a jej wykonanie zawieszono. Przez kolejne lata A. Sarzyńska-Rewska była inwigilowana przez funkcjonariuszy SB w miejscu pracy i zamieszkania, a jej nazwisko objęto zapisem cenzury.

Tuż przed śmiercią A. Sarzyńską-Rewską odznaczono ją Orderem Virtuti Militari. A. Sarzyńska-Rewska zmarła 1 października 1970 r. w Warszawie, pochowana została na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach.

W 2009 r. odznaczoną ją Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

<https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/665746>

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)